

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

NUŠA ŠČUKA

**Otroštvo kot avtobiografija in fikcija v *Otroških
stvareh* Lojzeta Kovačiča**

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Alojzija Zupan
Sosič

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Slovenistika E

Ljubljana, 2013

Zahvaljujem se svoji mentorici red. prof. dr. Alojziji Zupan Sosič
za strokovno pomoč in nasvete pri pisanju
diplomskega dela. Ravno tako se zahvaljujem tudi
staršem, sestri, fantu in vsem ostalim, ki so me
pri vsem močno podpirali.

Izvleček

Otroštvo kot avtobiografija in fikcija v *Otroških stvarih* Lojzeta Kovačiča

Diplomsko delo skuša osvetliti določena vprašanja, ki sem si jih postavljala ob romanu Lojzeta Kovačiča *Otroške stvari* (2003). Zanimali sta me avtobiografija in fikcija kot del romana, kako se prepletata, v čem se kažeta in kako ju lahko preverimo skozi temo otroštva. Najprej sem se osredotočila na samega avtorja in opredelila njegovo poetiko. Za Kovačiča je značilno, da imajo skoraj vsa njegova dela avtobiografsko snov, zato je bilo moje delo nekoliko lažje. Avtor je v svoja dela večinoma vnašal velik delež avtobiografskega in tako je tudi v romanu *Otroške stvari*. V romanu je glavna tema otroštvo prvoosebnega pripovedovalca Bubi. Bubi je svoje zgodnje otroštvo preživel v rodnem Baslu, nato je sledila selitev v drugo deželo, Jugoslavijo. Enako zgodbo je doživel tudi avtor romana, torej lahko sklepamo, da je v romanu opisal svoje otroštvo, zato sem se osredotočila na avtobiografska in preverljiva dejstva, da sem lahko to tudi potrdila. Poleg tega sem se ukvarjala tudi s fikcijo, saj je roman literarna vrsta, kjer dogodkov ne moremo preverjati, ker gre za fikcijsko delo. Preplet obojega nam tako poda izjemno kvalitetno avtobiografsko pripoved. Avtobiografski dogodki se v romanu zelo dobro prepletajo s fikcijo, in avtor nas popolnoma prepriča o resničnosti tega, o čemer pripoveduje.

Ključne besede: avtobiografija, fikcija, avtobiografski roman, spomin.

Abstract

Childhood as autobiography and fiction in the novel *Otroške stvari/Children things* by Lojze Kovačič

The diploma attempts to shed light on certain questions posed during the reading of the novel *Otroške stvari* (2003) by Lojze Kovačič. I have been interested in autobiography and fiction as part of the novel; how are they intertwined, where can they be found in the work and how can they be checked up on through the childhood theme. First, I focused on the author himself and identified his poetic language. Since almost all Kovačič works are based on autobiographical data, I had slightly easier work to do. The author mainly included a large amount of autobiographical elements in his works, and this is also the case with the novel *Otroške stvari*. The main theme of the novel is childhood of Bubi, the first-person narrator. Bubi spent his early childhood in his native Basel. After that he moved to another country, Yugoslavia. Since the author of the novel experienced the same story, we can conclude that Kovačič described his childhood in the novel. I focused on autobiographical and verifiable facts to confirm my point of view. In addition, I also dealt with fiction, for the novel is a literary genre, where the events cannot be checked due to the fact that the novel is the fictional work. Both of them intertwined, give us an outstanding quality autobiographical narrative.

In the novel the autobiographical events are closely intertwined with fiction, and the author completely convinces us of the authenticity of a story narrated by him.

Key words: autobiography, fiction, autobiographical novel, memory.

Kazalo

1 Uvod.....	5
2 Cilj naloge.....	5
3 Lojze Kovačič.....	5
4 Analiza romana.....	6
4.1 Pripovedne prvine.....	7
4.2 Kovačičev spomin.....	10
4.3 Avtobiografija in fikcija v romanu.....	11
5 Sklep.....	20
6 Viri in literatura.....	23

»Večina nas je odločilnejše stvari preživela v otroštvu.

Je edino razdobje, ki ga lahko generacije brez večjega sprenevedanja

ali sramu primerjamo med seboj.«

(Kovačič 2003: 323)

1 Uvod

V diplomskem delu sem se ukvarjala z analizo romana *Otroške stvari* avtorja Lojzeta Kovačiča. Kovačič me je kot pisatelj pritegnil že v srednji šoli. Roman *Prišleki* me je navdušil in me veliko naučil o zgodovinskih dejstvih, težkem medvojnem in povojnem življenju ter o tem, kako je treba vztrajati v življenju. Romani Lojzeta Kovačiča bralca takoj pritegnejo s svojim jezikom in snovjo, bralec ob branju intenzivno doživlja dogajanje in se lahko celo poistoveti z literarnimi junaki. Tako je tudi v analiziranem romanu *Otroške stvari*. Analize romana sem se lotila z dveh vidikov, z vidika fikcije, ker je to roman in podatki niso preverljivi, hkrati pa sem ga preučevala tudi z vidika avtobiografije, ki je temeljna in značilna za avtorja. Celotna analiza se je vrtela okoli teme otroštva. Uporabljala sem analitično, biografsko in primerjalno metodo.

2 Cilj naloge

Cilj diplomske naloge je ugotoviti, kakšno je razmerje med fikcijo in avtobiografijo kot snovjo v romanu, kako se ti dve področji prepletata, kako lahko določene avtobiografske podatke preverimo in na katere vire se lahko pri tem zanesemo. Upoštevati pa moramo dejstvo, da gre v tem primeru za roman, zato so torej podatki drugače preverljivi kot v dokumentarističnih besedilih.

3 Lojze Kovačič

Lojze Kovačič je bil pisatelj, dramaturg in pedagog. Otroštvo je preživel v švicarskem Baslu, od desetega leta dalje pa je živel v Sloveniji. Celotno svoje delo je napisal v slovenščini, vendar se je vanjo nenehno in nezavedno vpletala tudi govorica otroštva, baselska nemščina. Ta jezik je bil prisoten v slehernem stavku in misli že zrelega pisatelja. Kovačič je gradivo za svoje pisateljsko delo črpal predvsem iz lastnih doživetij, in s tem ustvaril opus svojevrstne umetniške avtobiografije. Pisati je začel zelo mlad, sprva se je lotil opisovanja očetove smrti. Očetovo smrt je napisal in objavil kar petkrat in sam je pravil: »Vsi ti podatki iz različnih časov naj pričajo o moji navezanosti na to temo, na očetov konec – najprej kot na doživetje, drugič šele na prikaz – ki me je zmeraj znova preganjal in katerega nikoli nisem mogel razčistiti pri sebi.« (Kovačič 1997: 120) Sprva je torej črpal avtobiografsko snov za prikaz otroštva, nato je to temo izpodrinila tema vojaštva (*Resničnost*) in tema eksotike. Nadaljeval je s temo majhnosti človeka, njegovega življenja in skrbi (*Ljubljanske razglednice*), ter se med vsem tem posvečal tudi temi smrti in bivanjskim vprašanjem. Izhajal je iz realistično-

naturalistične tradicije, s približevanjem modernizmu in eksistencializmu. Vrhunec njegovega ustvarjanja je avtobiografsko delo *Prišleki* (1984, 1985), ki zajema temo otroštva, vojne in tujstva. Roman *Otroške stvari*, ki je obravnavan v diplomskem delu, je izšel leta 2003 in obravnava ravno obdobje avtorjevega zgodnjega otroštva pred prihodom v Slovenijo.

Kovačiča je selitev v očetovo domovino zelo veselila, predstavljal si jo je kot obljubljeni deželo, polno veselja in sreče. Oče mu je velikokrat pripovedoval o Sloveniji in o tem, kako lepo se je imel tam. Posledično si je Lojze Kovačič predstavljal življenje v Sloveniji še lepše, kot ga je imel v rodnem Baslu. Seveda je tudi tam družina na trenutke težko shajala. To je Kovačiča »prisililo« v to, da je hitreje odrastel kot ostali otroci. Zavedal se je, da družini finančno ne gre najbolje in o tem spregovoril takole: »Pri šestih letih je poglavitna naloga mojega življenja postala preživetje tistih, ki jim pripadam in jih imam rad.« (Komel Snoj 1998: 227) Mnoge bridke in žalostne izkušnje so ga na stara leta pripeljale do tega, da je napisal roman, ki se dotika tudi njegovega najbolj zgodnjega otroštva, srečnega otroštva v Baslu, kjer je živel svojih prvih deset let. To je roman *Otroške stvari*. »*Otroške stvari* zaokrožajo Kovačičev opus, saj predstavljajo roman o njegovem švicarskem otroštvu, ki visi kot nekakšen izvor ali legenda nad vsemi ostalimi avtorjevimi deli, tako da lahko njegova analiza bržkone na novo osvetli celoten Kovačičev svet in junaka v njem.« (Troha 2003: 337) Avtor je v tem romanu opisal svoje švicarsko otroštvo v Baslu, pripoved pa nato nadaljeval z izgonom v Jugoslavijo in s hitrim tempom pripovedi opisal še življenje in otroštvo v Cegelnici ter Ljubljani.

4 Analiza romana

Romana sem se najprej lotila z analitično metodo, kateri se je na določenih mestih pridružila še primerjalna metoda. Za začetek bi omenila še nekaj splošnih značilnosti zgradbe romana. Glede na zunanjo zgradbo je roman sestavljen iz petnajstih poglavij, ki si sledijo po kronološkem zaporedju, od rojstva v Baslu do izselitve v Slovenijo in življenja v Ljubljani. Prvi dve poglavji sta osredotočeni na obdobje literarnega lika in tudi prvoosebnega pripovedovalca Bubija od časa pred njegovim rojstvom, pa tja do petih let starosti. Ostalih trinajst poglavij pa opisuje življenje Bubija med petim in enajstim letom starosti. Sklepam, da je poudarek na starostnem obdobju med petim in

enajstim letom, saj na to kaže že obseg poglavij. Dokaz za to je tudi spomin, saj avtor črpa snov iz lastnih izkušenj in po znanstveni teoriji človeški spomin ne sega dlje kot do treh ali celo dveh let starosti. Spomin je torej tisti, ki je omogočil avtorju, da je lahko opisal toliko dogodivščin in izkušenj iz preteklosti, ki se jih je sam spomnil.

4.1 Pripovedne prvine

Roman zajema čas od leta 1928, ko se je Bubi rodil, pa tja do leta 1939, ko je imel Bubi nekaj več kot enajst let. Vmes se pojavljajo tudi vzratni pogledi nazaj na preteklost družine, na kasnejša soočanja in na srečanja z ljudmi in kraji v zrelosti. Pisatelj sam je pravil, da je na tem področju kršil pravilo, saj je rad v isti sapi povedal začetek in konec določene situacije, nikoli pa mu ni bilo žal za to (Kovačič 2003: 327). V romanu je glavni literarni lik Bubi, ki je tudi prvoosebni in personalni pripovedovalec. »Pripovedovalec je navidezna znotrajbesedilna figura, ki pripoveduje epsko besedilo in s tem prevzema odgovornost za vse, kar se v besedilu dogaja oziroma za vse denotacije in konotacije, ki jih vzpodbuja njegova pripovedna struktura.« (Štuhec 2000: 29) Kot prvoosebni pripovedovalec Bubi ve samo tisto, kar sam izkusi, zato ne pozna celotnega dogajanja okoli sebe. Od njega izvemo le njegova čustva ter čustva ostalih, ki jih on zapiše po opazovanju. Vpogleda v druge literarne osebe nimamo, saj je personalni pripovedovalec le Bubi. Ker je v romanu pripovedovalec samo Bubi, je on tisti, ki nosi odgovornost za vse, kar nam posreduje. Se pravi, vse kar od njega izvemo o dogajanju, je lahko resnično ali ne, to ve samo on kot pripovedovalec. Bubi nam pripoveduje dogodke s svoje otroške perspektive.¹ V romanu je to preprosto zaznati, saj določenih stvari pri taki nizki starosti enostavno še sam ni razumel in to neposredno tudi povedal. K otroški perspektivi pa se priključuje tudi perspektiva odraslega pripovedovalca, ki ve že mnogo o svetu, ima veliko izkušenj in si postavlja tudi bivanjska vprašanja. Perspektivi se med seboj prepletata, čeprav po mojem mnenju prevladuje nedolžna otroška perspektiva, ki se kaže predvsem v nepoznavanju sveta in pomanjkanju izkušenj. Na to kaže tudi opisano življenjsko obdobje, v tem primeru gre za otroštvo, kjer je junak star med dvema in enajstimi leti. »Nekega dne, ravno sva z očetom večerjala na razprostrtem časopisu lovsko salamo in trikotne sirčke, je v senci pri vratih obstala Klara z belim zavojem v naročju.« (Kovačič 2003: 74) Bubi še ni imel izkušenj, tudi določenih stvari še ni razumel, družina mu resnih in zapletenih stvari še ni zaupala,

¹ »/.../ ko sem spremljal dečka po zemljevidu njegovega nekdanjega doživljanja, prepuščajoč ga njegovemu naziranju in odzivom, včasih posegajoč s komentarjem odraslega /.../, zaradi česar je dobila pripoved nekaj izrazito dvojnega tkiva – /.../« (Kovačič 1997: 120, 121)

zato je Bubi svojo nečakinjo Gizelo v Klarinem naročju poimenoval kot bel zavoj. Pred tem najbrž še ni videl tako zavitega in skritega dojenčka, in ker se ni videlo obraza, je sklepal, da gre samo za bel zavoj. Otroška perspektiva se v romanu z leti spreminja in ni vedno enaka. Ko ima Bubi pet let, ima drugačno perspektivo kot takrat, ko ima deset let. Njegovo védenje se z leti veča, tudi sam veliko več razmišlja in veliko tudi sam razume, se pogloblja v določene situacije in si jih poskuša sam pri sebi razjasniti. Glede na otroško in odraslo perspektivo ločimo tudi dva tipa pripovedovalca, izpovedujoči se jaz in pripovedujoči jaz. Izpovedujoči se jaz je tisti, ki pripoveduje skozi otroško perspektivo, torej otrok, star med dvema in enajstimi leti. Pripovedujoči jaz pa je tisti, ki pripoveduje skozi odraslo perspektivo, torej odrasel človek. Izpovedujoči se jaz je otrok, ki še nima določenega védenja o svetu, določenih stvari ne razume, na vse odreagira naivno, zato takega pripovedovalca lahko poimenujemo tudi nezanesljivi pripovedovalec. Tak pripovedovalec je opazen tudi v prejšnjem citatu, kjer je razvidno, da glavni literarni lik določenih stvari še ni razumel in jih zato tudi temu primerno poimenoval, vendar se, kot sem že omenila, Bubijevo védenje z leti povečuje, zato mu lahko tudi vedno bolj zaupamo in verjamemo. Pripovedujoči jaz je odrasel pripovedovalec, ki ima posebne attribute, zaradi katerih lahko posega v prihodnost in napove že takoj, kaj se bo zgodilo kasneje. Tukaj ne gre za vsevednega pripovedovalca, temveč za personalnega, ki ve za dogodke v prihodnosti, ker je to že sam doživel. Zato lahko pri pripovedovanju o preteklih dogodkih poseže tudi v prihodnost, saj je o svojem življenju že seznanjen in ve, kaj se mu je zgodilo, kaj se mu pa še bo zgodilo, ne more vedeti. Avtor je v svojih delih zelo rad posegal v prihodnost, sicer pa je zanimivo, da si tega sam ne šteje kot slabost, temveč v tem ne vidi ničesar slabega. Če se vrnemo k pripovedovalcu, moram omeniti še to, da mora pripovedovalec v literarnem besedilu izpolnjevati tudi določene naloge in funkcije,² to so pripovedna funkcija, funkcija razlaganja in komentiranja, funkcija pripovedovalca kot filozofa in moralista ter diskurzivna funkcija. Bubiju bi lahko prisodili pripovedno funkcijo, saj je zelo natančen pri pripovedovanju in predstavljanju svojega življenja. Njegovi opisi so zelo podrobni, zato mu kot pripovedovalcu verjamemo vse, kar nam pove. Tako pisanje, ki je zelo prepričljivo in hkrati tudi zelo realno, uvrščamo v verizem ali realizem (to zasledimo tudi v ostalih Kovačičevih romanih). Prav tako prvoosebni pripovedovalec dobro izpolnjuje funkcijo razlaganja in komentiranja. Natančno nam pojasnjuje in opisuje

² Funkcije so povzete po Ansgarju Nünningu, ki jih je povzela v svoji knjigi Monika Fludernik, prevedla sem jih pa sama. (Fludernik 2010: 21–40)

določene dogodke, jim pripisuje politične in družbene okoliščine ter jih komentira predvsem s svoje otroške perspektive. Težave mu nekoliko povzročajo tedanje politično dogajanje, saj mu določene stvari še niso bile jasne, kot primer lahko navedem sovražstvo baselskih Nemcev nad njegovim očetom (razdejanje trgovine s krznom). Funkcija pripovedovalca kot filozofa in moralista je pri *Otroških stvarih* tudi dobro obdelana, saj Bubi odkrito pripoveduje (odkriti pripovedovalec) in se s svojimi opazkami nanaša na domišljjski in resnični svet, kjer poskuša mnogo stvari pojasniti in opozoriti želi na splošna pravila v svetu.

Prvoosebni pripovedovalec Bubi se razkriva tudi kot avtor besedila, torej gre po mojih predvidevanjih za združenje notranje in zunanje zgradbe pripovednega besedila. S tem se je ukvarjal Seymour Chatman (1978),³ ki je predstavil pripovedno-komunikacijski položaj takole: zunaj pripovednega besedila sta resnični avtor in resnični bralec, znotraj pripovednega besedila pa so implicitni avtor, pripovedovalec, naslovnik pripovedi in implicitni bralec. Po določenih delih v romanu sklepam, da se začneta pripovedovalec (znotraj pripovednega besedila) in resnični avtor (zunaj pripovednega besedila) enačiti, saj nam sprva pripoveduje Bubi, prvoosebni in personalni pripovedovalec (po navadi pripovedujoči jaz) romana, ki se nato izenači z resničnim avtorjem, Lojzutom Kovačičem. Avtor tako posega že v prihodnost in tedanja dogajanja ter lastne misli, ki se mu pojavljajo ob pisanju kot pisatelju. »Danes, ta hip, ko tole pišem, si mislim, da sem bil in ostal primat, čustveno in socialno sicer omikan, samo brez naporne kulture, in kar je najhuje, brez ponosa, da sem, kakor denimo znanstveniki ali filozofi, nekaj posebnega.« (Kovačič 2003: 146) »Petindvajset let pozneje, ko sem sam postal pedagog, sem skušal iz vsakega otroka, tudi najneumnejšega, če takšen sploh obstaja, narediti najboljše, kar se je dalo.« (Kovačič 2003: 135) V drugem citatu je viden tudi časovni preskok za petindvajset let v prihodnost. V navedenih odlomkih se jasno vidi izenačitev prvoosebnega pripovedovalca z avtorjem besedila. Že to je lahko prvi dokaz za to, da je roman *Otroške stvari* avtobiografsko delo, saj se avtor razkrije kot prvoosebni pripovedovalec romana, torej je avtorjeva zgodba iz otroštva prenesena v ta roman.

³ Povzeto po knjigi Monike Fludernik (2010).

4.2 Kovačičev spomin

O spominu Lojzeta Kovačiča je spregovoril njegov sin, psihoanalitik, Dare Kovačič,⁴ v članku z naslovom Primer izrednega spomina (2009). Na splošno je o spominu napisal, da daljnemu spominu iz otroštva težko določimo čas in starost, težko ga ločimo od pripovedi staršev ter od dogodkov, ki so se zgodili kasneje. Na interpretacijo spominov vpliva tudi sedanost, težnja k dobri zgodbi in pozitivni samopodobi. Zato so prvi spomini fragmentarni, kronološko težko določljivi in negotovi. Glede na raziskave lahko sega spomin zanesljivo najdlje do drugega leta starosti, čeprav obstajajo izjeme. Ali je to bil tudi Lojze Kovačič? Na to si bomo lahko odgovorili kasneje. Spomin delimo na več vrst. Implicitni spomin je temeljni spomin. Je najstarejši spomin in vključuje nezavedno in predzavedno naučene informacije. Sem sodijo razne fizične veščine (hoja, vožnja s kolesom), emocionalno vedenje ter kognitivne in socialne veščine. Eksplicitni ali deklarativni spomin je novejši spomin, večinoma zavesten. Vsebine tega spomina lahko izrazimo v besednih izjavah ali deklaracijah. Deli se na semantični in epizodni spomin. Semantični spomin obsega dejstva, ideje in pojme, je besednjak brez osebne, časovne in prostorske razsežnosti. V epizodnem spominu se hranijo zgodovinski, socialni, osebni, avtobiografski dogodki, za katere večinoma vemo, kdaj so se zgodili. Osebno doživeti dogodki, osebe, okoliščine in čustva tvorijo avtobiografski spomin, ki je del epizodnega spomina. Ta z leti raste in se veča. Vedeti moramo, da je avtobiografski spomin pri mnogih šibek in fragmentaren ter včasih celo nezanesljiv.

Lojze Kovačič je svoj spomin uril, saj je ta za pisatelje še toliko bolj pomemben. Njegov obstoj je povečalo nekaj dejavnikov, med njimi so slednji: nenadne in velike življenjske spremembe, ki so se mu takoj vtisnile v spomin, nato posledica teh, ter travme in posttravmatski sindromi, ki dodatno vzdržujejo spomine, naštejemo lahko še intenzivno notranje doživljanje, osebni razvoj, motivacijo in samodisciplino nenehnega pisanja (o preteklosti). Dare Kovačič o očetu tudi meni: »Bil je obseden s svojo preteklostjo. Ko je iz nje črpal in pisal, je imel svoj način priklica spominov, nekakšno meditacijo in potapljanje v minulo, ki ga ni prav natančno opisoval.« (Dare Kovačič 2009: 104) Dejstvo je tudi, da Lojze Kovačič ni imel absolutnega spomina, ravno tako

⁴Dare Kovačič: Primer izrednega spomina. Gašper Troha idr.: *Lojze Kovačič: življenje in delo*. Ljubljana: Študentska založba, 2009. 89–111.

ne fotografskega in ne hitro situacijskega spomina. Spomin pa je tisti dejavnik, ki dela roman avtobiografski, saj avtor z vnašanjem svojih spominov na pretekle dogodivščine in izkušnje, podaja resnične dogodke. Hkrati pa v to vpelje tudi fikcijo, saj si določene stvari lahko tudi izmisli, kaj doda ali izpusti. To je avtor romana tudi sam poudaril, saj je s tem želel estetsko opremiti določene resnične dogodke.

4.3 Avtobiografija in fikcija v romanu

V diplomskem delu sem se osredotočila na razmerje med fikcijo in avtobiografijo v romanu *Otroške stvari*. Pri avtorju romana je to razmerje izjemno pomembno, ker v svoja dela uvaja avtobiografske podatke in lastne izkušnje, ki jih prepleta še s fiktivnimi opisi, ki estetsko izpopolnijo dogodke. Avtor romana je delo žanrsko uvrstil med zbirko kratkih zgodb in roman, vendar se je pri tem tudi sam bolj nagibal k romanu. Delo je sestavljeno iz poglavij, ki se časovno in prostorsko med seboj povezujejo in predstavljajo enotno kompozicijo. Literarno-vrstno oznaka *Otroških stvari* je torej roman. Roman je po definiciji⁵ poleg epa najobsežnejša pripovedna vrsta, je vsestranska in sintaktična tvorba, ki motivno in tematsko ni z ničemer omejena. Vsebinsko je tako roman nedoločen, odprt in spremenljiv. Zanj je značilno to, da gre za opis zasebnosti, ki je v določenem razmerju z javnostjo. Pomembna značilnost romana je fikcija (izmišljenost), kar pomeni, da v romanu zaradi te lastnosti dogodkov ne moremo preverjati ter ugotavljati ali so resnični ali ne. Fikcija je izmislek,⁶ proizvod domišljije, na čemer temelji vsako literarno delo. Zaradi fiktivnosti je to literarno delo in ne enciklopedični sestavek, kjer so informacije preverljive. Fikcija omogoča pisateljem, da se popolnoma prepustijo pisanju in tako omogočijo uresničitev svojih fiktivnih zamisli, idej in sanj. Poleg fikcije pisatelji radi uvajajo v svoja dela tudi avtobiografsko snov. Pri tem je pomembno omeniti, da je avtobiografski roman,⁷ kamor bi lahko poleg zelo znanih Kovačičevih *Prišlekov* uvrstili tudi *Otroške stvari*, roman, v katerem je življenjepis določene osebe literarno izoblikovan. Oba romana sta pristna avtobiografska romana, saj v njiju prepoznavamo realne avtorjeve osebe. Mnogi pisatelji v romanih uporabijo avtobiografsko snov, vendar po navadi v taki meri, da ta ni očitno prepoznavna. Pri Lojzetu Kovačiču so določene avtobiografske izkušnje in osebe še kako prepoznavne.

⁵ Janko Kos: *Literarna teorija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2001. 156.

⁶ Janko Kos: *Literarna teorija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2001. 105.

⁷ Janko Kos: *Literarna teorija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2001. 24.

Spomin je tisti, ki ga lahko poleg že znanih in zapisanih dejstev opredelimo kot avtobiografsko sredstvo, ki pri pisatelju dopolnjuje že znana in objektivna dejstva, daje jim čustva in subjektivnost. Takih dejstev, ki potrjujejo roman kot avtobiografski, je veliko. Na tej točki moramo razložiti tudi dva pomembna termina, avtobiografski roman in avtobiografija (Koron 2003: 67, 68). Za avtobiografski roman je značilen prvoosebni, drugoosebni ali tretjeosebni pripovedovalec, tematsko je ta svobodnejši od avtobiografije, ki zahteva verodostojno rekonstrukcijo dogodkov, posega tudi v fikcijo ter zmanjša distanco med pišočim in doživljajočim jazom. Genette omenja, da je tukaj poudarjeno izkustvo ene osebe, zato je zanj tipična fikcijska notranja fokalizacija. Na podlagi te teorije in predhodnih teorij je Alenka Koron mnenja, da bi lahko take romane kot so *Prišleki*, *Kristalni čas*, *Zaznamovana* (Nedeljka Pirjevec) in posledično po značilnostih tudi *Otroške stvari*, lahko poimenovali »roman kot avtobiografija«. Ta žanrska oznaka se ji zdi bolj primerna kot oznaka avtobiografski roman, ki je fikcijsko delo in ga ne moremo jemati kot avtobiografijo, z resničnimi dejstvi, dogodki in osebami. Literarna veda se z avtobiografijo dolgo ni ukvarjala. Izvor umeščanja avtobiografije zunaj ožjega področja literature (med neumetniška besedila, na obrobje ali med polliterarne žanre) temelji na kriteriju fikcijskosti, ki izhaja iz Aristotelove delitve na pesniško in zgodovinsko pripoved. Ločevanje se je uveljavilo že v klasicističnih poetikah, meja med fikcijo in nefikcijo se je kasneje tako zaostрила, da so uveljavili pravilo, da morajo pesniki spodbujati domišljijo, pisci zgodovinskih del pa morajo sporočati le golo resnico in resnične dogodke. Avtobiografsko pisanje je imelo takrat status historičnega dokumenta (pomembna je bila le vsebina). Na začetku 20. stoletja je bila v temelje teoretske refleksije vgrajena teza, da žanrski razvoj avtobiografije sovpada s samozavedanjem posameznika in z njim individualizma. V drugi polovici 20. stoletja je Wolfgang Iser postavil sledečo definicijo iz teorije fikcije: »Kjerkoli in kadarkoli se proizvajajo realnosti, so vmes vpletene fikcije.« (Koron 2003: 72) Kakor koli sklepamo, nam je lahko jasno, da se fikcija vpleta tudi v avtobiografijo. Svojo teorijo je nadaljeval in omenil, da so literarni teksti fikcijske narave, in da nastajajo z interakcijo treh sestavin: realno, imaginarno in fiktivno. Realno se pri tem ne nanaša na zunanjo resničnost, temveč na modele resničnosti.⁸ Imaginarno in fiktivno pa sta človeški zmožnosti, ki se ne uveljavljata le v literaturi, ampak tudi v vsakdanjem življenju pri posamezniku. Iserjevo teorijo fikcije je skušal dopolniti Oliver Sill, saj je

⁸ Model resničnosti zajema sisteme, v katerih sta kontingenčnost in kompleksnost sveta reducirani in pomensko strukturirani.

želel to prilagoditi še za spekter avtobiografskega samopredstavljanja. Preseganje omejitve individua na njegovo faktično eksistenco (Iserjev pogoj za fikcijo), je mogoče tudi v formi avtobiografskega pisanja. Ključno pri tem je spominjanje, vendar ne v smislu fiktivnega spominjanja, temveč tisto nenadzorovano in nehoteno spominjanje. Spominjanje je podvrženo svobodnemu toku domišljije in ga ni mogoče podvreči pretvarjanju. Vednost, informacije in spominjanje pri avtobiografskem tekstu omejujejo imaginarno, vendar ga vseeno ne omejujejo dokončno. Osrednji sestavini avtobiografije sta torej spomin in refleksija. Fikcija se v avtobiografskem delu (romanu) vpeljuje s pretenzijo po estetskem preseganju lastne življenjske zgodbe. Od bralca in njegovih dispozicij pa je kasneje odvisno, ali bo tekst prepoznal kot avtobiografski ali kot fikcijski. Pri tem je pomembno, da se zaveda, da so določeni dogodki lahko preverljivi, vendar za to, kateri so, ne bo nikoli mogel vedeti. Hkrati pa se mora zavedati, da je avtobiografski roman fikcija, saj gre za literarno vrsto, kjer so dogodki drugače preverljivi kot pri dokumentarističnih besedilih.

Pri ugotavljanju fikcije in avtobiografskega deleža v romanu, si lahko po besedah Alenke Koron⁹ pomagamo z izkušnjami iz pragmatičnega modela za razločevanje fikcije in nefikcije, avtorjev Nickel-Bacon, Groeben in Schreier (2000). Model se opira na teoretska izhodišča empirične literarne vede. Za razumevanje bralske rekonstrukcije fikcionaliziranja in nefikcionaliziranja so pomembni slednji pojavi: odvisnost literature od zunanjega sveta in literarne omikanosti ter splošna kultiviranost recipienta (poznavanje žanrov, vedenje o literaturi). Model zajema produkcijsko in recepcijsko plat besedila, vzpostavlja hierarhijo razločevalnih ravni in razlikuje enoumne signale (znaki) in neenoumne signale (indikatorji). Na prvem mestu je pragmatična raven, njej podrejeni sta semantična in sintaktična raven. V primeru romana *Otroške stvari* lahko trdimo, da kaže prvoosebni pripovedovalec podobnost z resničnim avtorjem, saj so avtorja, Lojzeta Kovačiča, kot majhnega klicali Bubi in ravno tako je ime tudi glavnemu literarnemu junaku in prvoosebnemu pripovedovalcu. Na njuno podobnost kaže tudi zunanji videz, kuštravi in nekoliko daljši lasje ter majhna in čokata postava. Čeprav avtor nima nobene slike iz svojega otroštva, se je, če ne drugače, videl v ogledalu, ko so ga postrigli za prvi šolski dan. Na avtobiografskost kažejo tudi preverljiva dejstva.

⁹ (Koron 2003: 76)

Nanizana so številna preverljiva osebna imena literarnih likov, stvarna razmerja, imena krajev, določene mestne lokacije, ki so indikatorji resničnosti. V romanu prevladujejo po prej opisani analizi nefikcijski signali nad fikcijskimi, vendar ti tudi niso spregledljivi. Pod fikcijske signale bi lahko uvrstili množico dogodkov iz romana. Najbolj očiten tak dogodek je zagotovo Bubijevo rojstvo: »(Rojstvo?) Najprej je bila tema z nerazločnimi progami zunanosti, mogoče celo bitij. Tekle so in se tresle, da je hudo bolelo. Potem so se začele širiti, se zlivati druga z drugo v eno samo progno, ki je naenkrat ugasnila. /.../ Potem so se spet pojavile široke proge, v njihovem odblesku sem ugledal senco. /.../ Svetle proge so se zdaj premikale navpično, z rumeno liso na sredini. /.../ Poznal sem jih iz tistih sivih prog poprej. Po vsem tem sem čutil, da pripadam njim in da oni pripadajo meni.« (Kovačič 2003: 9) Že na začetku pripovedovanja prvoosebni pripovedovalec podvomi, je skeptičen in ne ve, ali je to, o čemer pripoveduje, resnično občutil in se tudi spomnil (svoje rojstvo), ali je to le plod njegove domišljije in se je tega tako želel spomniti, da si je nezavedno izmislil. Pripovedovalec je skeptičen, torej nam nakazuje, da gre lahko v tem primeru za fikcijo. Rojstvo je lahko tukaj opisano kot fikcija, lahko je izmišljeno, a tega ne moremo preveriti. S progami je pripovedovalec označil osebe, ki so resnične in preverljive; te so mati, oče in sestra. Po besedah Dareta Kovačiča, strokovnjaka, ki se ukvarja s tem področjem, je na podlagi senzornih, vidnih, slušnih in tipnih vtisov možno zaznati rojstvo. Novorojenček ob rojstvu lahko vse to občuti, prav tako pa lahko zazna stvari še, ko je v maternici. Tam namreč ni popolne teme, ob močnem soncu otrok zaznava svetlobo in pri tem odpira in zapira oči. Proge, ki jih je opisal avtor v romanu, je torej možno zaznati, vendar smo zaradi starosti dojenčka lahko prepričani, da tukaj ne gre za njegov pravi spomin, temveč za plod njegove domišljije, kar vodi v fikcijo.

Fikcija je prisotna tudi pri opisih raznih igrač, oblačil in ljudi, ker spomin pri človeku ne ohrani vseh podrobnosti, vendar le tiste izstopajoče. Tako je pripovedovalec mnogo tudi sam dodal, da bi bili opisi estetsko bolj privlačni za bralce. O tem sem že spregovorila, saj avtor po navadi želi estetsko preseči svojo zgodbo, zato vpelje tudi fikcijo: »/.../ ali mi nametel moje stare igrače, laboda na plavalnem obroču, celuloidno raco, zajčka, konja na deščici, s katerim nisem vedel več kaj početi.« (Kovačič 2003: 38) »V škatli je bil kup napol razbitih igrač – lokomotiva brez okova, samo z golimi, zobatimi kolesci in

razpentljanimi peresi, avtomobilčki brez koles, volanov ali šoferjev, majhni avioni, trobente različnih velikosti, keglji, žogice, /.../« (Kovačič 2003: 67)

Opisi so pri Lojzetu Kovačiču tisti, ki kažejo na njegovo izvirnost in na njegovo doživljanje literature in besedil. Avtor sam je menil, da mora biti njegova literatura popolna (Leben 2009: 77). Kovačič je v opise vložil največ dela, ti so prefinjeni, natančno izoblikovani, estetsko dovršeni in popolni. Avtor je svojo avtobiografijo poudarjal tudi z verističnimi opisi, s katerimi je opisal stvari tako natančno, da mu kot bralci takoj verjamemo. Je pa dejstvo, da se določenih podrobnosti, ki jih je avtor v romanu opisal, ni mogel vedno spomniti, zato je tukaj delovala njegova domišljija. S tem je posegal na področje avtobiografije, kot tudi na področje fikcije. Zelo pogost opis v *Otroških stvareh* je poleg preglednih opisov tudi ugankarski opis. Po besedah Alojzije Zupan Sosič (2009: 142) je avtor s svojim pogostim ugankarskim opisom ustrezal tako otroški perspektivi kot nezanesljivemu pripovedovalcu. S tovrstnim opisom se je avtor približal otroku, ki še nima vedenja o svetu, ne pozna še določenih pojmov, oseb in zato postaja nezanesljiv: »Karel me je poklical, dal mi je palico, na katero je bila z vrvico privezana druga. Debelejšo je bilo treba držati z obema rokama, drugo malo zavrteti nad glavo kot propeler, da si se navadil in potem mahnil po tleh slamo. Vrhnja palica me je malo usekala v brado, nisem hotel več /.../« (Kovačič 2003: 249) Citat predstavlja ugankarski opis cepca, ki ga Bubi kot desetletni deček do tedaj še ni videl. Zanimivo pa je, da je avtor podoben ugankarski opis uporabil tudi v romanu *Prišleki*, ali bolje rečeno, ga je najprej uporabil v *Prišlekih*, ki so izšli leta 1984 ter nato še v *Otroških stvareh* leta 2003. Opisa sta si med seboj zelo podobna. Pomembno pa je omeniti, da je bil pisatelj veliko bolj natančen in gostobeseden v *Prišlekih*, tako pri preglednih kot pri ugankarskih opisih, medtem ko je v *Otroških stvareh* z ugankarskimi opisi nekoliko skoparil. To je vidno iz dela romana, ko je Bubi prišel z družino v Cegelnico. Tam je videl mnogo stvari prvič, zato je zanje v *Prišlekih* uporabil ugankarske opise. V *Otroških stvareh* je takih opisov manj, namesto njih pa je pisatelj uporabil polnopomenske besede (primer slamoreznice: ugankarski opis proti polnopomenski besedi). S primerjavo obeh ugankarskih opisov cepca¹⁰ (iz *Prišlekov* in *Otroških stvari*)

¹⁰ »Stric je pokazal: zavihtel je eno in z drugo, ki se je zavrtela na vrvi nad njegovo glavo, je mlatil po tleh ... Migal mi je, naj poskusim, ni šlo ... Prosto viseča palica me je mahnila po obrazu kot pendrek ... « (Kovačič 1984: 48)

sklepam, da je bil spomin pisatelja Kovačiča dober, saj je izkušnjo, kako ga je vrhnja palica udarila po obrazu, omenil v obeh delih. Če to ne bi bilo res, bi posledično to v enem romanu omenil, v drugem pa ne, ker se ne bi spomnil, kako je v prejšnjem romanu opisal ta dogodek (če to ne bi bil resnični spomin). Ker gre za resnično dogajanje, avtobiografsko dogajanje, predvidevam, da se je to zares zgodilo, zato je opisano v obeh delih. Glede opisov je Lojze Kovačič povedal,¹¹ da sam ni nikoli izbiral stvari, ki jih bo opisal, temveč je čakal, da bodo stvari izbrale njega. Tako je čakal na določen dogodek in ko se mu je porodila ideja o opisu določene stvari, jo je opisal. Vnaprej ni nikoli vedel, kaj bo opisal in kako bo opisal. Vse to se je v njem dogajalo spontano. Pri tem je seveda deloval tudi njegov spomin, ki mu je stvar približal in ga opomnil na določene izstopajoče posebnosti. Avtor je spominom dajal pomembno vlogo v svojih delih, uporabljal jih je v svojih pripovedih in se nanje vedno skliceval. »Spominom ni mogoče ukazati, naj se umaknejo, najmanj pa tistim, ki jih sploh ni na fotografijah.« (Kovačič 2003: 272) Citat je potrebno argumentirati tudi s tega stališča, da Bubi v svojem otroštvu ni bil nikoli fotografiran. Prvič se je fotografiral za svojo osebno legitimacijo leta 1948. To pomeni, da so njegovi spomini bili še nekoliko močnejši in vedno prisotni, ker ni imel nikoli fizičnega dokaza, v tem primeru fotografije, s katero bi si osvežil spomin. Opisi v romanu so izjemno natančni, prefinjeni in bralcu pokažejo resnično podobo določene osebe, kraja, dogodivščine. Zaradi tega je po mojem mnenju delo lažje receptivno in bralca prevzame, da se lažje vživi v literarno dogajanje. Primerjava med opisi v *Prišlekih* in *Otroških stvarih* me je napotila tudi k branju Kovačičeve knjige *Basel*. Tudi pri tem romanu sem se osredotočala predvsem na opise tistih stvari in dogodkov, ki sem ji zasledila v obravnavanem romanu. Opisi iz *Basla* seveda potrjujejo določene dogodke iz *Otroških stvari*. Sem bi lahko uvrstila opis rjave sobe, ki je bila Bubiju zelo zanimiva in skrivnostna. To je bila soba, ki se mu je iz naročja izmuznila kar čez noč, zato ga je tudi toliko bolj zanimala. Primerjava romana *Otroške stvari* s *Prišleki* in *Baslom* kaže v prid avtobiografskim, resničnim podatkom. Mnogo dogodkov, oseb in krajev se pojavlja v vseh treh romanih. *Basel* ima z *Otroškimi stvarmi* skupen čas Bubijevega bivanja v Baslu od rojstva do desetih let starosti. Od desetih let dalje je Bubi živel v Jugoslaviji, zato imajo *Otroške stvari* mnogo dogodkov skupnih z romanom *Prišleki*. Dejstvo, ki kaže na podobnost med romani, se mi zdi dovolj tehten dokaz za to, da Kovačič večinoma uporablja v svojih delih resnično

¹¹ (Delavnica: šola pisanja, 1997)

preteklost. Seveda je pa dejstvo tudi to, da je to preteklost lahko po svoje obarval, če se mu določen dogodek ni zdel dovolj zanimiv. Ob branju *Basla* mi je bilo zelo zanimivo, da avtor določene stvari pove skoraj dobesedno enako kot v *Otroških stvareh*. Časovno gledano je roman *Otroške stvari* nastal mnogo kasneje kot oba primerjana romana, zato se lahko sprašujem, ali je imel avtor tako dober in močan spomin, ki mu je vse te dogodke ohranil, ali je pred pisanjem potreboval osvežitev spomina, in je zato celo prebral svoje delo in na novo napisal roman o svojem zgodnjem otroštvu. Da sem začela razmišljati v to smer, sta me spodbudila dva izreka, prvi je iz *Otroških stvari*, drugi iz *Basla*: »Vedel sem, da me tukaj ne bojo razvajali, metali v zrak, me žgečkali, kakor zunaj.« (Kovačič 2003: 14) »Bilo mi je jasno ko dan, da me tule ne bodo mečkali, gugali, poljubljali, metali v zrak, kakor so to počeli drugi zunaj.« (Kovačič 1997: 60) Lahko je razlaga za podobnost med izrekoma taka, da je Bubija, ko je bil majhen, to nekoliko pestilo (to, da ga niso razvajali in se ukvarjali z njim), da je imel vedno v mislih iste stvari in tisto, kar si je od vedno želel (metanje v zrak).

Avtor sam je menil, da se morda spomni svojega rojstva ter časa pred njim. Seveda je pri tem ohranjal neko distanco in skepso, predvsem do časa pred njegovim rojstvom. To obdobje je v romanu tudi opisal, vendar se je pri tem skliceval na pripovedovanja svoje matere. Podatke, ki jih je avtor izvedel, ko je imel nekaj čez pet let ter tudi kasneje, ko je imel deset let, je v romanu zapisal. Avtor je poglavje, ki govori o obdobju pred njegovim rojstvom naslovil *Legenda*,¹² ki prvotno pomeni življenje in mučeništvo zgodnjekršćanskih mučencev. Danes¹³ to razumemo nekoliko drugače, in sicer kot pripoved ali zgodbo o ljudeh, pojavih in dogodkih. Kovačič je že z naslovom poglavja želel pokazati na pomembno zgodbo, ki se je zgodila pred njegovim rojstvom in kateri ni bil priča. Zato je to imenoval *legenda*, ker je zgodba že starejša (vsaj zanj) in tako pripovedoval o svojih starših. Večinoma gre v tej pripovedi za preverljive podatke, torej avtobiografske podatke njegove družine. Podatke lahko preverimo s pomočjo določenih listin (rojstni listi, poročni list, poslovni dokumenti), ki dokazujejo resničnost dogodkov. Sem bi lahko uvrstili očetovo učenje šivanja in krznarjenja, za kar je dobil diplomo, spričevalo in priporočilo. Pomemben je tudi poročni list Bubijevih staršev ter rojstni listi njunih otrok. Tukaj sem nekoliko skeptična, saj nekaterih listin zaradi vojne

¹² Janko Kos idr.: *Literatura: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009. 196.

¹³ SSKJ

najbrž ni več in to bi lahko bil šibkejši dokaz za preverjanje avtobiografije. Ravno tako neoprijemljiv dokaz je očetovo delo v firmi Bazar – Elita pri Glavni pošti v Ljubljani, kjer je šival, in kjer se mu je kasneje pri delu pridružila tudi hči Klara. Oba sta delala na črno, zato o njunem delu ljudje niso veliko vedeli, najbrž niso vedeli niti, da sta tam delala. Sam Lojze Kovačič je v svojem delu *Delavnica* zapisal, da je najbolje začeti pisati roman z nečim objektivnim, torej z objektivno zgodbo, ki pripoveduje o dogajanju pred našim rojstvom, začetkom.¹⁴ S tem ta del romana ne bo postal realnejši, veljal bo za očiščeno fikcijo, ta realnost pa bo videti komaj dosegljiva. Zgodbo bi lahko avtor tudi sam preveril s pomočjo navzočnosti živih akterjev. Kovačič tega ni mogel storiti, saj so mu starši zelo zgodaj umrli. Na avtobiografskost kažejo tudi zgodovinska dejstva, ki se prepletajo z Bubijevo osebno zgodbo. Ker je težko uskladiti zgodovinska dejstva z osebno zgodbo, če je opisana tako podrobno kot Bubijeva, menim, da večina dogodkov v romanu temelji na resničnih dogodkih, ki so se dogajali ob drugih pomembnih zgodovinskih dogodkih, ki jih pripovedovalec spotoma omenja. Sem spada predvsem politično dogajanje, kamor vključujemo predvojne dogodke, nacionalno nestrpnost (Bubijevemu očetu so oropali in uničili trgovino in krznarijo zato, ker je bil iz Jugoslavije), politično napetost in podobno. Pisanje avtobiografskih romanov je bil t. i. celoživljenjski posel Lojzeta Kovačiča. Temu je posvetil ves svoj čas in hkrati ob tem tudi užival. Sam pravi takole: »Kje začeti je zmerom problem avtobiografskega romana. Lahko začneš – če so ti predniki pri srcu in pri njih slutiš razlago zase /.../. Ker to veš, se odločiš, da začneš pri sebi, recimo kar pri rojstvu. /.../ Prišel si na svet. /.../ Kaj bo zdaj ta novi človek povedal o tem našem svetu, kaj bo on opazil /.../« (Kovačič 1997: 57) Tudi sam je tako začel. Roman začenja pripoved o njegovem rojstvu, potem sledi legenda, ki jo je napisal po pripovedovanjih matere, nato pa se je posvetil svojemu življenju, ki so mu ga kasneje ohranjali spomini.

Intervju¹⁵ z Lojzetom Kovačičem mi je pri analizi romana *Otroške stvari* še dodatno pomagal. V intervjuju sem zasledila nekaj dejstev, ki so potrdila določene resnične dogodke, omenjene tudi v romanu *Otroške stvari*. V oči mi je padel sledeč podatek: »Da

¹⁴ »Najbolj pošteno pri avtobiografskem romanu bo zato najbrž, če podamo zgodbo ali legendo življenja v naši temi (življenja naših staršev) kot je ta odmevala v nas, ko so nam jo pripovedovali.« (Kovačič 1997: 58)

¹⁵ Intervju med Lojzetom Kovačičem in Matejo Komel Snoj je bil objavljen v *Delavnici*: Lojze Kovačič: *Delavnica: šola pisanja*. Maribor: Obzorja. 1997.

je politika prevzela mesto usode, sem spoznal kot šestleten prebolevnik v zdravilišču kantona Urach. /.../ Potem pa mi je ena od dobrih nun razložila, da se ne morem udeležiti slavlja, "ker moji starši niso pravi državljani Švice"« (Kovačič 1997: 195) S tem izrekom lahko potrdim resničnost dogodka, da je bil Bubi kot šestletni fant v zdravilišču, kjer se je zdravil zaradi težav s pljuči. Pripovedovalec v *Otroških stvareh* to opiše v poglavju z naslovom Hribi in doline, kjer podrobno razloži, kaj je počel v zdravilišču, kakšno je tam bilo in kaj vse je tam doživel. Podobno je tudi s tem dejstvom, ki ga je Kovačič omenil v intervjuju, ko so njegovemu očetu leta 1914 baselski Nemci razdejali trgovino s krznom, v prepričanju, da je Srb. Nasilje in sovražstvo do Jugoslavije se je z leti le še stopnjevalo, dokler niso bili leta 1938 izgnani čez mejo, v Jugoslavijo. Ta dogodek je Kovačič vnesel v *Otroške stvari* in *Prišleke*. Osnova je ostala enaka pri obeh, lahko je kakšno malenkost dodal, ali se v enem delu osredotočil na eno stvar, ki jo je morda v drugem delu izpustil, ali pa jo le na hitro omenil. Intervju se mi zdi za analizo pomemben, zato sem se ga odločila vključiti v raziskavo, saj daje mnogo rešitev za dvome, ki so se mi porajali ob branju (ali je ta dogodek resničen, ali se je res zgodil točno ...). Iz intervjuja bi izpostavila še to, da se je Kovačič pri pisanju svojih romanov velikokrat srečeval z vprašanji tipa: Ali napišem izvirno¹⁶ ali resnično? Sam je pravil, da se je raje odločal za resnično, saj mu je to delovalo veliko manj umetno od izvirnega ali fikcijskega. Umetno razumemo v tem smislu, da so dogodki izmišljeni, in da vse temelji na fikciji. Meni tudi, da tako kot se sam razlikuje od ostalih stvari, se tudi razlikuje od drugih tudi njegova pripoved o resničnem. Ker je to samo on doživel in nihče drug, bo napisano besedilo najbrž delovalo vseeno bolj umetno¹⁷ kot pa resnično. Svoj opus je podredil tej misli, zato so vsa njegova dela avtobiografska, ker mu resnično pomeni veliko več kot fikcijsko. Resnično pa je vedno prepletal tudi z estetskimi in fikcijskimi opisi ali dogodki, da ti ne bi bili za koga dolgočasni in da bi bili zanimivejši za branje. Estetsko olepšavo in fikcijo po navadi zasledimo v natančnih in do podrobnosti podanih opisih, ki nas skušajo prepričati o resničnosti določene stvari. Zaradi navadnega spomina avtorja in tega, da je želel avtor vedno estetsko vse dovršiti, vemo, da so opisi večinoma fikcijski. Fikcijski opisi pa dopolnjujejo resnične dogodke, ki jih je sam avtor doživel v svojem otroštvu v Baslu in Ljubljani.

¹⁶ Izvirno v tem primeru pomeni fikcijo.

¹⁷ V tem kontekstu pomeni umetno fikcijsko.

5 Sklep

Celotna analiza romana *Otroške stvari* je temeljila na raziskovanju avtobiografskega in fikcijskega. Najprej sem upoštevala dejstvo, da gre za roman, ki je v osnovi fikcijsko delo, torej podatkov ne moremo razumeti kot popolnoma resnične in preverljive. Drugo dejstvo, na katerega sem se opirala, je to, da je za Kovačiča zelo značilno, da je pisal vedno dela z avtobiografsko snovjo. To je tudi sam poudaril, saj mu je več pomenilo, da napiše nekaj resničnega, kot pa fikcijskega. Tudi k resničnemu se je vpletala fikcija, saj bi lahko drugače besedilo delovalo pusto ali pa neliterarno. Besedilo, ki je napisano samo po resničnem (s prepletom fikcijskega) je sam razumeval kot manj umetno¹⁸ in manj izmišljeno. Pomembno je tudi vedeti, da se fikcija vedno pojavlja v avtobiografskih romanih, saj avtorji želijo preseči lastno življenjsko zgodbo. S tem vedenjem sem se nato lotila analize. Posegala sem po raznih člankih, ki so govorili o povezavi med avtobiografijo in romanom, ter tako navedla določene značilnosti, ki kažejo na to, da so lahko nekatere stvari tudi avtobiografske. Ker sama fizičnih dokazov o resničnosti določenih dogodkov nisem imela (sem uvrščam družinske dokumente), sem zato analizirala dva romana, *Prišleke* in *Basel*, ter primerjala kako je avtor tam opisal in povedal določene stvari, dogodke in s tem preverila, ali se kje kaj ne ujema. Primerjalno gradivo je bilo zanimivo, saj je pokazalo, da nikjer ni odstopanj, zato sem sklepala, da avtor v besedilih navaja resnične dogodke. Avtobiografski dokaz je tudi preverljivost osebnih lastnih imen, imen krajev ter mestnih lokacij. K dokazom bi prištela še ugotovitev o izenačitvi avtorja in pripovedovalca, ki je v romanu jasno nakazana. Nazadnje sem se lotila še analize intervjuja med Kovačičem in Matejo Komel Snoj, kjer je avtor sam potrdil določene dogodke ter utemeljil svoje pisanje.

¹⁸ S terminom umetno je poimenoval fikcijsko, domišljjsko delo.

Povzetek

Roman *Otroške stvari* (2003) Lojzeta Kovačiča je preplet avtobiografskega in fikcijskega. Vedeti je treba, da je Kovačič eden izmed tistih avtorjev, ki je veliko posegal po avtobiografski snovi. Resnično mu je vedno pomenilo več od fikcijskega, čeprav fikcija pušča avtorjem popolno svobodo pri pisanju. Sam se je torej odločal za resnično in s tem tudi za manj umetno (v smislu izmišljenega). Dejstvo pa je, da je roman preplet obojega, saj avtorji po navadi želijo z obojim preseči lastno življenjsko zgodbo. Za boljše razumevanje deleža resničnega in fikcijskega v samem romanu *Otroške stvari*, sem si najprej ogledala definicije. Nato sem se osredotočila na avtobiografsko snov in si skušala stvari osvetliti s pomočjo članka Alenke Koron, ki govori o možnem žanru "romana kot avtobiografije". Tukaj sem začela raziskovati, kaj vse bi lahko bilo avtobiografsko v romanu in to skušala tudi preveriti. Dokazov za to je nekaj, zato sem upoštevala tudi stvari, ki jih je avtor povedal kot resnične v intervjuju z Matejo Komel Snoj. Sem lahko uvrstimo množico dogodkov, med katerimi je zagotovo njegovo zdravljenje dihal v zdravilišču. Zanimiv dokaz je tudi združitev notranje in zunanje zgradbe pripovednega besedila, ki posledično uvaja izenačitev avtorja in pripovedovalca. Pri analizi sem se ustavila tudi ob avtorjevem spominu kot dokazu za vse resnične dogodke. Kot sem izvedela iz članka njegovega sina Daret Kovačiča, Lojze Kovačič ni imel absolutnega spomina. Imel je navaden spomin, zato ga je sam utrjeval in se mu veliko posvečal. Veliko je premišljeval o svoji preteklosti, si jo beležil, izpostavil si je pomembnejše stvari in si zapisal določene manjše podrobnosti. Refleksija in spomin sta tako pokazatelja avtobiografskosti. Najbolj zanesljiv dokaz avtobiografskosti pa je po mojem mnenju preverljivost določenih lastnih imen, imen krajev in družinskih dokumentov. Nekoliko drugače je pri fikciji, ki se kaže najbolj skozi opise. Kovačičevi opisi niso le plod resničnosti, temveč tudi njegove izvirnosti in fikcije. Ker avtorjevo pisanje kaže spoj modernizma in realizma, so njegovi opisi zelo natančni, podrobni in nas skušajo prepričati o svoji resničnosti, hkrati pa nas od te resničnosti tudi odvrtaajo, saj je za modernizem značilna nezanesljivost, fragmentarnost, ki nas od resničnosti le še oddaljuje. Dejstvo je tudi, da se človek mnogih stvari ne more sam spomniti, oziroma si jih ne more zapomniti tako podrobno, kot so te opisane v romanu. Podobno je tudi z opisom rojstva, saj novorojenček pri tej starosti še ni zmožen beležiti trajnih spominov. To je tudi dokaz fikcije, poleg tega pa

lahko spomin novorojenčka utemeljimo tudi znanstveno, pri čemer se znanstveniki držijo teorije o nezmožnosti spominjanja svojega rojstva.

6 Viri in literatura

Monika Fludernik: *An Introduction to Narratology*. The structure of narrative. London; New York: Routledge, 2010. 21–40.

Mateja Komel Snoj: Intervju z Lojzetom Kovačičem. *Lojze Kovačič*. Zbirka interpretacije. Ljubljana: Nova revija, 1998. 206–241.

Alenka Koron: Avtobiografija, fikcija in roman: o možnostih žanra 'roman kot avtobiografija'. *Primerjalna književnost XXVI/2* (2003). 65–86.

Janko Kos: *Literarna teorija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2001.

Janko Kos idr.: *Literatura: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009. 371–372.

Janko Kos: *Na poti v postmoderno*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo literatura, 1995. 71–72, 79–81.

Dare Kovačič: Primer izrednega spomina. *Lojze Kovačič: življenje in delo*. Ljubljana: Študentska založba, 2009. 89–111.

Lojze Kovačič: *Basel*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1989.

Lojze Kovačič: *Delavnica: šola pisanja*. Maribor: Obzorja, 1997.

Lojze Kovačič: *Otroške stvari*. Ljubljana: Študentska založba, 2003.

Lojze Kovačič: *Prišleki*. 1. in 2. del. Ljubljana: Slovenska matica, 1984.

Andrej Leben: Lojze Kovačič – avtobiograf ali avtor (svojega) življenja. *Lojze Kovačič: življenje in delo*. Ljubljana: Študentska založba, 2009. 76–89.

Boris Paternu, Helga Glušič-Krisper, Matjaž Kmecl idr.: *Slovenska književnost 1945–1965*. Ljubljana: Slovenska matica, 1967. 301–305.

Jože Pogačnik: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2001. 161–165.

Jože Pogačnik: *Zgodovina slovenskega slovstva VIII*. Maribor: Založba Obzorja, 1992. 219–223.

Denis Poniž: Kristalna podoba jezika (esej o jeziku in jezikih v literaturi Lojzeta Kovačiča). *Sodobnost XXXIX/6* (1991). 680–687.

Miran Štuhec: *Naratologija: med teorijo in prakso*. Ljubljana: Študentska založba, 2000. 29.

Lejla Švabić: *Lojze Kovačič: večni prišlek*. Ljubljana: RTV Slovenija 2008. [dostopno na spletu: <http://www.rtv slo.si/kultura/razglednice-preteklosti/lojze-kovacic-vecni-prislek/155860>].

Gašper Troha idr.: *Lojze Kovačič: življenje in delo*. Ljubljana: Študentska založba, 2009.

Dane Zajc idr.: *Lojze Kovačič*. Zbirka interpretacije. Ljubljana: Nova revija, 1998.

Alozija Zupan Sosič: Opis v romanu *Prišleki*. *Lojze Kovačič: življenje in delo*. Ljubljana. Študentska založba, 2009. 128–152.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, junij 2013

Nuša Ščuka
(lastnoročni podpis)

Izjava kandidata / kandidatke

Spodaj podpisana Nuša Ščuka izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in dovoljujem objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis kandidata/kandidatke: